

Першої російської революції одна частина селянства розчарувалася у співпраці з інтелігенцією, інша – продовжувала з ними тісно працювати. У зв'язку з цим ставлення сільських інтелігентів до селянства теж було неоднозначним. Частина інтелігенції звернулася до селян, інша шукала кращих союзників з такими ж суспільними переконаннями [1, с. 62]. Незважаючи на всі труднощі, які збільшилися для сільської інтелігенції 1905-1907 рр, вона не припинила своєї політичної діяльності. Більшість сільських інтелігентів мали власні переконання у необхідності зміни політичного ладу, модернізації суспільства, його справедливої націоналізації. З такими ідеями сільська інтелігенція підійшла до революційних подій 1917 р.

Така самооцінка сільської інтелігенції підкріплювалася ставленням щодо неї з боку інших верств. Упродовж епохи ринкових трансформацій в українському суспільстві склалося враження про інтелігента як про людину, що повинна стояти в авангарді людського прогресу. Мабуть, тому провідна роль інтелігенції в революційних подіях 1917-1918 рр. сприймалася сучасниками, як очевидне явище.

Отже, сільська інтелігенція Наддніпрянської України другої пол. XIX ст. – початку XX ст., незважаючи на часом складні умови, в якій їй доводилося працювати, через власне професійне самоствердження й активну суспільну позицію зробила достатньо вагомий внесок у формування соціально-політичних, культурних та економічних підвалин української нації. Частково складне соціальне становище та ізольованість від міської, а часом і від сільської цивілізації, не зупинили її представників на шляху до вироблення власного соціально-політичного ідеалу, усвідомлення своєї суспільної ролі. Починаючи з рубежу XIX – XX ст., сільська інтелігенція все частіше слугувала модератором і транслятором суспільних ідеалів та політичних вимог українського селянства, знайомила з ними інші верстви, апелювала до офіційних органів, що в умовах загальної неграмотності представників традиційного суспільства мало надзвичайно важливе значення.

Пріоритетним напрямком подальших досліджень із порушеної проблеми може бути предметніший розгляд соціально-побутового становища сільської інтелігенції.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX ст. – К.: Основи, 1997. – 423 с.;
2. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі XIX – XX століть: соціально-політичний портрет. – К., 1993;
3. Лисяк-Рудницький І. Виродження та відродження інтелігенції // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: В 2-х т. – К., 1994. – Т.2;
4. Турченко Г. Соціальний потенціал українського державотворення напередодні першої світової війни // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя, 2002. – Вип. XIV;
5. Присяжнюк Ю. Вплив ментальності українського селянства на рівень його освіченості у другій половині XIX ст. // Історія України. – 2000. - №3;
6. Присяжнюк Ю. Історико-ментальні чинники формування релігійного ідеалу українського селянства Наддніпрянської України в середині – другій половині XIX ст. // Православ'я – наука – суспільство: Проблеми взаємодії: Матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції / За ред. В.В. Масненка. – Черкаси, 2004;
7. Присяжнюк Ю. Ментальні особливості соціальної активності українських хліборобів (60-90 рр. XIX ст.) // Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки. – 1999. Вип. 12;
8. Фареній І. Педагогічна інтелігенція в кооперативному русі початку XX ст. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. – Вінниця, 2004. – Вип. 8;
9. Фареній І. Православне духовенство в кооперативному русі початку XX ст. // Православ'я – наука – суспільство: Проблеми взаємодії: Матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції / За ред. В.В. Масненка. – Черкаси, 2004;
10. Присяжнюк Ю. До проблеми ролі селянства в збереженні національної ідентичності українців (XIX – початок XX ст.) // Український селянин. – 2000. - №1;
11. Присяжнюк Ю. Українське селянство XIX – XX ст.: еволюція, ментальність, традиціоналізм. – Черкаси, 2002;
12. Рудницький С. Галичина та Соборна Україна // Рудницький С. Чому ми хочемо самостійної України? – Л., 1994;
13. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф. 57. – Оп. 1. – Спр. 30;
14. Грушевський М. Споми́ни. К., – 1989. - №8.

І.Б.Василик

РОЛЬ ЕКОНОМІЧНИХ ТОВАРИСТВ І ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ НАПРИКІНЦІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

На зламі XIX–XX ст. серед галицьких українців дедалі більше утверджувалося розуміння значення економічного розвитку як підвалини національного руху. У цей час виникла низка українських кредитних, кооперативних та економічних інституцій. Громадські діячі краю, як правило, брали активну участь у їх створенні й подальшій діяльності. Важливим є те, що саме ці

інституції стали фундаментом економічного розвитку Східної Галичини у зазначений період та основою для тогочасних політичних організацій.

Мета статті полягає у висвітленні ролі економічних товариств у процесі формування української політичної еліти Східної Галичини наприкінці XIX – початку XX ст. Автор прагнула прослідкувати основні етапи створення економічних товариств і організацій, проаналізувати їхню фінансову спроможність та кадровий менеджмент, показати їхній вплив на формування політичної еліти краю.

У статті використано матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, де збереглася інформація про фінансовий стан тогочасних економічних організацій і товариств краю, їхня звітна документація. Тогочасна преса, зокрема газета «Діло», інформувала населення Галичини про створення товариств і організацій, а також містила їхні оголошення та резолюції. Праці сподвижників кооперативного руху в Галичині – К. Левицького [1] та Й. Шимоновича [2] – дозволили відобразити умови заснування тогочасних економічних установ та труднощі, з якими зіткнулися їхні засновники. З розвідки історика української діаспори І. Витановича [3], почерпнуто характеристику Крайового Союзу Кредитового та Крайового Союзу Ревізійного. У статті використані також праці сучасних дослідників Т. Андрусяка [4], О. Аркуші [5-6], С. Гедея, Р. Пастушенка [7], І. Котлобулатової [8], Ж. Ковби [9], Л. Пинди [10], у яких подана коротка історія кооперативних організацій, проаналізовано суспільно-політичні процеси у краї.

Один із проводирів суспільно-політичного й культурно-освітнього життя Східної Галичини – К. Левицький, усвідомлюючи зв'язок політичної, національно-культурної та економічної галузі, стверджував: «Творити для себе економічні установи може тільки нарід самосвідомий, а дійти до свободи національної – може тільки нарід економічно незалежний, значить заможний» [1, с. 310]. Автор монографії з історії українського кооперативного руху І. Витанович відніс К. Левицького до числа «найвидатніших піонерів української кредитової організації в Галичині», поставивши його в один ряд із такими визнаними діячами українського тогочасного кооперативного руху, як Т. Кормош і К. Паньківський [2, с. 138]. Саме ці діячі були одними з перших українських громадських діячів у Галичині, хто зрозумів значення економічного аспекту в національно-визвольній боротьбі [4, с. 6]. Здобуття українцями економічної незалежності, створення ними незалежних економічних і фінансових інституцій зустрічало опір польських правлячих кіл у Східній Галичині. Так К. Левицький згадував про спільні з митрополитом Андреем Шептицьким зусилля домогтися від галицького намісника А. Потоцького згоди на заснування української «Каси ощадності» у Львові (1905), на що намісник «без ніякої рації відовів нам суворо: Ні! Не згоджу ся!» [1, с. 442-443].

Історія кооперативних установ на території Східної Галичини починається від видання закону 1873 р. про «заробітково-торговельні спілки» [10, с. 127]. Виникнення кредитної кооперації в Східній Галичині пояснювалося насамперед браком малого кредиту для селян і ремісників. Тому було створено організацію «Народна торгівля» – перше об'єднання української споживчої кооперації, засноване в 1883 р. у Львові [11, арк. 6]. Членами «Народної торгівлі» були фізичні і юридичні особи. Ця організація досить плідно працювала і розвивалася, а в 1907 р. вона стала спілкою українських споживчих кооперативів (Крайовий торговельний союз «Народна торгівля»). Більшість товариств, які об'єдналися навколо «Народної торгівлі», виникли на основі українських громадських крамниць, що користувалися послугами гуртівень товариства. На 1913 р. «Народна торгівля» об'єднувала 102 споживчі товариства [7, с. 252]. Станом на 1 січня 1919 р. вона нараховувала 5 743 члени, з них 5 331 фізичних осіб, грошові обігові кошти сягали 2 216 000 злотих, проте власний грошовий фонд становив тільки 200 000 злотих. У 1928 р. загальний річний обіг з продажу товарів власного виробництва досягнув майже 13 342 000 злотих [2, с. 174]. Це була досить відома в Галичині конкурентоздатна установа.

Однією з перших ініціатив українського галицького політикуму в господарській сфері стало створення в 1884 р. у Львові товариства українських ремісників і промисловців «Зоря». Товариство очолив В. Нагірний, а К. Левицький став його секретарем, а з 1901 р. – був членом правління. Серед членів товариства активно підтримувався дух українства, присутні на заходах завжди розмовляли українською мовою, популяризували народні звичаї.

Невдовзі було засновано «Товариство взаємних забезпечень від вогню, крадіжки та взлому «Дністер» і банк «Дністер». «Товариство взаємних забезпечень від вогню, крадіжки та взлому «Дністер» було засноване у Львові 15 вересня 1892 р. за дозволом Галицького намісництва. Його

засновниками стали відомі українські громадські діячі: К. Левицький, с. Федак, В. Нагірний, Д. Савчак, Т. Бережницький, Є. Олесницький [16, ч.283]. На початку XIX ст. товариство «Дністер» було одним із найбільших об'єднань такого характеру в Галичині, його членами вважалися всі, хто застрахував у ньому своє майно. Очолював товариство генеральний директор (президент), якого вибирали загальні збори; першим директором товариства став економіст Я. Кулачковський. Напередодні Першої світової війни почесним президентом товариства був митрополит Андрей Шептицький, виконавчим президентом – Й. Онишкевич, його заступником – Т. Кормош. Керували діяльністю товариства загальні збори, дирекція, контрольна рада. Поза Львовом товариство працювало з допомогою страхових пунктів, так званих агенцій, якими управляли призначені дирекцією агенти. У 1918 р. керівництво товариства «Дністер» подало запит до «міністра внутрішніх справ Української Держави в Києві», в якому просило «о зіволене вести підприємство в цілій українській державі» [13, арк.1].

Перелік прізвищ лідерів цих організацій і економічних товариств дозволяє зробити висновок, що серед української економічної еліти Східної Галичини наприкінці XIX ст. – початку XX ст. були здебільшого правники і економісти, випускники Львівського університету, які також працювали і в освітньо-культурних товариствах. Економічне життя Східної Галичини активізувало нове покоління українських діячів, які були пов'язані з товариством «Просвіта». Вони добре розуміли, що однією з умов створення власної держави є незалежна економіка. Тому заснування багатьох кас позичкових і товариств заклало фундамент для майбутніх фінансових корпорацій.

З 1 липня 1894 р. у Львові почав діяти кооперативний банк «Дністер». Його метою було надання дешевих кредитів, а також матеріальної допомоги своїм членам у формі грошових позик. Банк, хоча й мав ідентичну назву, був окремою установою від страхового товариства, але його клієнтом міг бути тільки член цього товариства. Об'єднували ці дві установи спільне правління і контрольна рада. Банк «Дністер» зарекомендував себе надійною фінансовою установою; він був чи не єдиним банком у Галичині, заснованим на українському капіталі. Його послугами користувались галицькі селяни та українське населення Львова. Банк обслуговував понад 10 000 клієнтів [8, с. 54]. Слід вказати, що більшість економічних товариств в краї було створено за ініціативи відомого товариства «Просвіта». За твердженням І. Витановича, «економічну організацію українців Галичини створила нова генерація громадського керівництва під крилами «Просвіти» [3, с. 137]. Саме заснування «Просвітою» великої кількості позичкових кас, торговельних лавок тощо стало основою для майбутніх кооперативних організацій. У 1891–1907 рр. їхню діяльність очолював спеціальний Комітет, що був заснований В. Нагірним і К. Левицьким [9, с. 17]. Водночас розгортання українського кооперативного руху на місцевому рівні вже в другій половині 1890-х рр. поставило на порядок денний завдання про координацію їх функцій і створення центральних установ.

У 1896 р. К. Левицький виступив з ініціативою заснування у Львові «Крайового союзу кредитового». Підготовчу роботу вів комітет у складі К. Левицького, С. Федака і Я. Кулачковського [1, с. 310]. К. Левицький згадував про дискусії між ініціаторами створення товариства на підготовчому етапі: «Основники КСК не були згідні між собою. Одні були тої думки, щоби негайно засновувати і впровадити в життя КСК, як центральну організаційну установу для всіх видів наших кооперативів з обов'язком нагляду їх діяльності і уділювання їм кредитів, щоби вдержати їх разом і в організованому ладі, а другі заступали таку думку, щоби наразі не засновувати КСК, а підоджати, доки буде в нас значніша кількість кооперативів, і тоді вони самі приступлять до заснування своєї організаційної, кредитової і контрольної централі. Я заступав першу думку і мені вдалося переконати моїх товаришів, що нам доцільне є мати відразу свою організаційну установу з засобами контролю і кредиту, бо інакше розлетиться ціла розпочата розбудова нашої кооперації...» [3, с. 142].

Перші загальні збори «Крайового союзу кредитового» відбулися 8 грудня 1898 р. Збори ухвалили статут, автором якого був К. Левицький. Першими директорами «Крайового союзу кредитового» стали К. Левицький, К. Паньківський і Г. Врецьона [1, с. 311]. При заснуванні «Крайового союзу кредитового» до його складу вступили 17 кооперативів, а через рік їх налічувалося вже 28. У 1913 р. «Крайовий союз кредитовий» нараховував 906 членів, серед них 427 кооперативів [3, с. 143]. Протягом 1899–1903 рр. саме «Крайовий союз кредитовий» відіграв роль єдиного центру й водночас каталізатора українського кооперативного руху. Новостворена спілка взялася за організацію серед українців кооперативів усіх видів, забезпечення їм дешевого і доступного кредиту, консультації і допомогу у веденні ними справ, контроль за проведенням господарських операцій. Крім того, статут передбачав діяльність у сфері парцеляції землі [7, с. 253].

30 березня 1905 р. було ухвалено зміни до статуту «Крайового союзу кредитового», розроблені К.Левицьким, які затверджували його статус як центральної кредитної кооперативної установи. «Крайовий союз кредитовий» виконував функції центральної ощадної каси для всіх українських кооперативів краю. Власне майно КСК в 1906 р. становило 86 957 13 крон [16, 1907.- 18 січня]. Крім того, вирішувалася справа щодо пільг у виділенні кредиту товариствам системи Райфайзена.

Протягом перших 15 років своєї праці «Крайовий союз кредитовий» забезпечив зростання кількості кредитних кооперативів у 16 разів, а власних капіталів – у 58 разів (1 110 094 крон у 1913 р.). Крім своїх коштів, «Крайовий союз кредитовий» оперував заощадженнями клієнтів (сума вкладів за 15 років його існування зросла в 10 разів) і банківськими кредитами (лише в 1913 р. – 5 млрд крон). Завдяки заощадженням фізичних членів і наданню їм позик під вищі відсотки, «Крайовий союз кредитовий» міг забезпечувати кооперативам дешевий кредит. «Крайовий союз кредитовий» також виступав посередником між кооперативами та іншими потужними фінансовими установами (зокрема, Австро-Угорським банком), які надавали кредити. Значну матеріальну підтримку отримували від «Крайового союзу кредитового» українські громадські інституції. «Крайовий союз кредитовий» постійно дотував «Просвіту», «Українське товариство педагогічне», «Рідну школу» тощо. Спеціальні суми він виділяв для товариств «Сільський господар», «Сокіл», на будівництво церков, пам'ятника Т. Шевченку в Києві тощо [7, с. 254]. Під головуванням К. Левицького «Крайовий союз кредитовий» надав кошти на будівництво українського Народного театру у Львові тощо [14, арк. 1].

На загальних зборах 26 грудня 1922 р. К. Левицький доповнив статут ще трьома пунктами, які закликали членів Союзу поширювати кооперативні ідеї книгою, часописами, лекціями, кооперативними курсами, школами для освіти кооператорів та їх родин. Члени товариства також повинні були проводити кооперативні свята, вистави, економічні з'їзди та конференції, створювати читальні, бібліотеки, музеї, приєднувати до КСК вже існуючі кредитні установи і засновувати нові, надавати їм юридичну й фахову допомогу, відстоювати інтереси своїх клієнтів перед іншими кооперативними організаціями і владою. Після зміни статуту і структури «Крайовий союз кредитовий» у 1924 р. отримав назву «Центральний кооперативний банк» («Центробанк»). Головний офіс банку постійно містився у Львові.

До 1903 р. «Крайовий союз кредитовий» одночасно був центральною касою і перевіряв діяльність усіх членських кооперативів. Однак у 1903 р. австрійський уряд запровадив обов'язкову ревізію кооперативів визнаними державною владою ревізорами. Спершу діячі «Крайового союзу кредитового» сподівалися здобути право таких ревізій для свого об'єднання, однак влада поставила умову позбутися фізичних членів. У зв'язку з цим К.Левицький розробив статут окремої ревізійної установи, що мала одночасно стати провідним ідейно-організаційним центром української кооперації в Галичині [3, с. 157].

Згідно зі статутом, «Крайовий статут ревізійний» повинен був дбати про розвиток кооперативних спілок і окремих товариств, які входили до його складу, перевіряти їх фінансовий стан і діловодство, збирати й публікувати статистичні дані про їх діяльність і провадити видавничу справу – випускати свою газету та літературу на економічну тематику. Членами «Крайового союзу ревізійного» могли бути лише товариства та їх спілки, які зобов'язувалися щорічно вносити певні виплати на потреби союзу і здавати звіти про свою господарську діяльність [7, с. 257].

Статут «Крайового союзу ревізійного» був затверджений на нараді представників центральних і деяких львівських кооперативних організацій 4 грудня 1903 р.; 24 грудня 1903 р. його подали на затвердження в Галицьке намісництво. Перші загальні збори «Крайового союзу ревізійного» відбулися 25 березня 1904 р. за участю 22-х представників союзних кооперативів під керівництвом В.Нагірного [3, с. 136]. Кость Левицький був обраний першим головою «Крайового союзу ревізійного»; згодом його щороку переобирали на цю посаду. До керівництва «Крайового союзу ревізійного» також входили відомі українські діячі – політики, економісти, лікарі, фінансисти, юристи.

Напередодні Першої світової війни «Крайовий союз ревізійний» об'єднував 567 кооперативів, членами яких були 180 тисяч осіб. Пайовий капітал цих товариств становив 6328 тис. крон; заощадження на рахунках – понад 28 млн крон; надані позики – понад 40 млн крон, торговельний оборот – понад 20 млн крон. Спілка видавала кооперативний журнал «Економіст» і газети «Самопоміч», численні брошури на економічну тематику [7, с. 257].

«Крайовий союз кредитовий» передавав новостворюваним українським інституціям і ряд інших своїх функцій. Так справу парцеляцій (поділу землі на дрібні ділянки – парцели) «Крайовий союз кредитовий» передав утвореному з його ініціативи в 1907 р. парцеляційному товариству «Земля». Питання парцеляції землі та переходу ділянок у руки нових землевласників у Східній Галичині на початку ХХ ст. мало не лише економічний, а й національно-політичний характер, адже йшлося про перехід польської земельної власності до рук українських селян. Польські політичні сили звернули увагу на небезпеку цього процесу і всіляко намагалися йому запобігти, створюючи відповідні громадські об'єднання та використовуючи доступ до влади для формування законодавчого поля, яке б відповідало польським інтересам [5, с. 273-274]. Тому питання земельної власності потребували особливої уваги та контролю. «Земля» мала статус товариства з обмеженою відповідальністю, завдання якого полягали в набутті земельних ділянок для продажу, посередництві в парцеляційних процесах між покупцями й продавцями, надання правової й технічної допомоги, виділення кредитів і сприяння в отриманні кредитів у фінансових інституціях для купівлі землі чи сплати іпотечних боргів [1, с. 492].

Частину своїх повноважень «Крайовий союз кредитовий» передав також «Крайовому союзу господарських спілок» і «Крайовому союзу молочарському». Останній вів заготівлю молока від селян і переробляв його для потреб внутрішнього ринку й на експорт. Тогочасні українські політики надавали великого значення споживчій кооперації. Вони розробили схему діяльності такої кооперативної споживчої спілки, яка полягала в тому, що спілка, як окреме товариство, повинна закуповувати товари першої необхідності, продукти, одяг і все необхідне для життя, навіть нафту, вугілля і тощо. у виробників цієї продукції за оптовими цінами. Ці товари мали продаватися вроздріб за вищими цінами, а членам об'єднання – за собівартістю. Це були своєрідні тогочасні гуртівні.

Українські депутати австро-угорського парламенту неодноразово зверталися до уряду з проханням дозволити заснування українського акціонерного банку для підтримки селянства сприятливими кредитами у формі іпотечних позик. Врешті в 1909 р. дозвіл був отриманий [8, с. 29]. «Земельний банк іпотечний, спілка акційна у Львові» був заснований з акційним капіталом у сумі 1 млн. крон і з правом видання 15 млн. крон іпотечних позик під заставні листи. Про обставини заснування цього банку К. Левицький згадував: «Основний капітал акційний зложила наша суспільність протягом кількох тижнів, – чим дала прилюдний доказ добре відчутій національній самосвідомості та солідарності в справах економічних і довіря у свої сили. Отсе був наш великий поступ супроти невідрадних часів, які мусіли переживати в своїх починах такі інституції, як «Народна торгівля» та «Дністер». Та се добули ми власними силами, нашою ідейною роботою народною, бо коли висша політика не все дописувала, то отся низша політика праці в народі і для народу майже завсігди дописувала та була для нас, передових діячів, відрадою і заохотою до дальшої праці» [1, с. 495-497]. К. Левицький був одним із співзасновників банку, а невдовзі став його віце-президентом. Першим і довголітнім директором банку був відомий економіст і громадський діяч О.Кульчицький.

У 1911 р. у Львові почала діяльність ще одна значна економічна інституція Галичини – Львівська страхова компанія «Карпатія». Її завданням було «вести забезпечення на випадок смерті, забезпечення дожиттєві або мішані і забезпечення на ренти, включаючи або виключаючи інвалідність за виплаченням одноразової або річної премії» [12, арк.4]. У її статуті чітко вказувались права і обов'язки зборів, ради, різного роду комісій, дирекції, а також застереження й поради, що робити в різних економічно невідгідних ситуаціях. На початок 1918 р. товариство «Карпатія» налічувало біля 600 тис. крон власного капіталу, а на кінець цього ж року його основний фонд збільшився до 1 млн. крон [12, арк. 4]. 4 вересня 1918 р. керівництво «Карпатії» подало до Міністерства внутрішніх справ у Києві запит з проханням дозволити вести підприємницьку діяльність в усій Українській Державі, мотивуючи своє прохання тим, що «товариство є українською народною інституцією, бо забезпечені в ній є переважно українці і управа спочиває виключно в українських руках» [12, арк. 1]. До ради директорів «Карпатії» входили О. Кульчицький, с. Федак, Т. Войнаровський. Товариство діяло під протекторатом митрополита Андрея Шептицького [15].

Своєрідний підсумок розвитку українських фінансових і економічних інституцій у Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. був підведений на першому Просвітньо-економічному конгресі у Львові 1–2 лютого 1909 р. Конгрес був приурочений до 40-річчя товариства «Просвіта», замислювався як «маніфестація нашої національної сили» й соборності українських земель (до його роботи залучалися й представники Наддніпрянської України), як захід, що мав підсумувати досвід

просвітньої та економічної роботи й окреслити програму дій, аби ця праця стала плановою і систематичною, охопила якнайширші верстви громадськості [18, Ч. 145, 146. Додаток].

Президію Просвітньо-економічного конгресу склали політичні діячі, літератори, історики, економісти, інженери, правники: К. Левицький, О. Барвінський, І. Франко, І. Горбачевський, м. Грушевський, П. Огоновський, С. Олесницький, О. Кобилянська, Н. Кобринська, О. Пчілка, І. Пулюй, Ю. Романчук та ін. Серед учасників конгресу були майже всі депутати Державної Ради й Галицького крайового сейму, викладачі вищих навчальних закладів краю. Власне, вони і представляли тогочасну українську культурно-освітню, наукову, економічну, а згодом, і політичну еліту Східної Галичини наприкінці XIX ст. – початку XX ст.

Ювілейні святкування започаткували реформування «Просвіти», потреба якого обговорювалася українською громадськістю протягом кількох попередніх років. Реформаторські зусилля були спрямовані на вилучення з-під компетенції «Просвіти» економічної діяльності та створення окремої «рільничо-господарської» організації [6, с. 98]. Відмова «Просвіти» від економічної діяльності засвідчила успішний розвиток економічних і фінансових українських інституцій, що вже стали повноцінними осередками економічного розвитку галицьких українців.

Отже, українські громадсько-політичні діячі Східної Галичини надавали значної уваги економічним і фінансовим проблемам, вважаючи, що лише їх успішне розв'язання, здобуття українцями справжнього господарського самоврядування забезпечить належну підставу для здобутків українського національного руху в політичній та культурній сфері.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914. На підставі споминів. Львів, 1926; 2. Шимонович Й. Економічна україніка. Наукові праці. Львів, 2001; 3. Витанович І. Історія українського кооперативного руху. – Нью-Йорк, 1964; 4. Андрусак Т. Кость Левицький – велет Галичини та гордість Товариства // Вісник НТШ. Інформаційне видання Світової Ради Наукових товариств ім. Шевченка. – Ч. 23. – Весна, 2000; 5. Аркуша О. Українсько-польські відносини у Східній Галичині на початку XX ст.: акція Влодзімежа Козловського 1902–1903 років // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2002. – Вип. 37. – Ч. 1; 6. Аркуша О. Шлях українського політика з провінції до Львова: політичні дилеми Євгена Олесницького // Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Т. 5. Ludzie Lwowa. Studia z dziejów Lwowa pod redakcją K. Karolczaka. Kraków, 2005.; 7. Гелей С. Д., Пастушенко р. Я. Теорія та історія кооперації. – К., 2006; 8. Котлобулатова І. П. Львівські скарбниці. Львів, 2002; 9. Ковба Ж. м. «Просвіта» – світло, знання, добро і воля українського народу (До 125-річчя з дня заснування). – Дрогобич, 1993; 10. Пинда Л. Господарсько-кооперативні питання Східної Галичини кінця XIX – поч. XX ст. (Історіографічний аспект) // Вісник Львівського державного аграрного університету: Економіка АПК. – Львів, 2001. – № 8; 11. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (Далі ЦДАВО).- Ф. 4465.- Оп.1.- Спр. 416.- Арк. 6; 12. ЦДАВО.- Ф.1216.- Оп.1.- Спр.177; 13. ЦДАВО.- Ф.1216.- Оп.1.- Спр.178; 14. Центральний державний історичний архів у Львові.- Ф.373.- Оп.1.- Спр.3.- Арк.1; 15. Свобода .- 1918.- 22 березня; 16. Діло

Е. Малашкевич-Більська

ПОЛЬСЬКА КУЛЬТУРА У ЖИТТІ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ НА ЗЛАМІ XIX – XX СТ.*

На межі XIX – XX століть польському населенню, що проживало в Україні, вдалося не лише вийти із шокового стану після січневого повстання 1863 року, але й зорганізуватися до першої на даний час вирішальної боротьби за відродження польської держави, використовуючи для реалізації цієї мети особистий досвід та людський потенціал. Поляки створили міцні та згуртовані політико-організаційні структури, різноманітні культурно-просвітницькі заклади, використовуючи для цього фінансово-економічні можливості й висококваліфіковані кадри, які практично домінували в усіх сферах життєдіяльності країни. Про те, наскільки поляки переважали в культурному житті Правобережної України, свідчать наступні фактори. За даними першого загального перепису Російської імперії, поляки належали до числа найбільш освічених народів на Волині. Наприклад, полячок, які не вміли писати, було в чотири рази менше, ніж українців та росіянок [1]. Поляки-чоловіки становили 2/3 всіх тих, котрі уміли писати й читати на Волині наприкінці XIX – на початку XX століття [2]. Подібна ситуація була в Подільській і Київських губерніях. Безграмотних серед поляків було 10% всього польського населення України, серед українців число безграмотних досягало 89%, а серед євреїв – 66%.

* Переклад з польської мови О.А.Неприцького